

Nr 550

Av herr Gustafsson, Nils-Eric, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 62, angående vissa norrlandsfrågor.

Det norrländska jordbruket arbetar under svåra yttre förhållanden. Den korta vegetationsperioden gör valmöjligheterna i fråga om produktionsinriktningen väsentligt mer begränsade än inom de södra delarna av landet. De topografiska förhållandena försvårar tillkomsten av en god och rationell arrondering av åkerjorden, och de långa avstånden fördyrar de produktionsmedel, som måste anskaffas från annat håll, exempelvis maskiner och fodermedel.

Landets ekonomi är helt beroende av att de naturtillgångar, som finns inom Norrland, blir tillvaratagna, det må gälla malm, vattenkraft eller skog. Därmed blir det också ett riksintresse att befolkningsunderlaget blir tillräckligt och att livsmedelsförsörjningen kan upprätthållas på en tillfredsställande nivå inom området. Statsmakterna har också därför på olika sätt lämnat ett särskilt stöd till jordbruket i Norrland. F. n. utgår detta stöd i form av dels ett geografiskt differentierat extra mjölkpristillägg, dels ett fraktbidrag å fodermedel inom de båda nordligaste länen, dels slutligen ett särskilt bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland. Den senare anslagsposten fördelas i huvudsak till hushållningssällskapen i norrlandsläna jänte Värmlands och Kopparbergs län och utgör delvis en omändring av tidigare utgående fraktbidrag.

Enligt vår mening är det utomordentligt angeläget att verksamt stöd även i fortsättningen lämnas till det norrländska jordbruket så att dess produktionskapacitet kan upprätthållas och så att lönsamheten ger de i jordbruket sysselsatta en arbetsinkomst och standard, som ligger i nivå med vad som tillkommer jämförbara grupper inom området. Det kan konstateras att penningvärdeförsämringen under senare år undergrävt det reella värdet av utgående anslag, vilket måste förhindras i fortsättningen.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 62 år 1960 har bland annat föreslagits en omdisposition av anslagen till produktionsbefrämjande åtgärder samt fraktbidrag. Innebörden av de framlagda förslagen framgår av nedanstående sammanställning över nuvarande och föreslagna stödformer.

Nuvarande stödformer

A) Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland, reservationsanslag	1 250 000
B) Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område	1 300 000

Totalt kronor 2 550 000

Fördelning av anslag under A)

1. Till hushållningssällskapen i Norrland samt Värmlands och Kopparbergs län för produktionsbefrämjande åtgärder i allmänhet	500 000
2. Till hushållningssällskapen i Norrland samt Värmlands och Kopparbergs län för rådgivnings- och upplysningsverksamhet motsvarande värdet av de år 1955 helt eller delvis indragna fraktbidragen	500 000
3. Till hushållningssällskapen i de fyra nordligaste länen för bidrag till grundkalkning, tjurhållning, svin-, får- och getavel	150 000
4. Till mejerianläggningar m. m.	100 000

Fördelning av anslag under B)

Under de senaste tre bokföringsåren har bidragen fördelats enligt följande:

År	Norrbotten	Västerbotten
1956/57	kr. 463 000	kr. 805 000
1957/58	» 477 000	» 895 000
1958/59	» 427 000	» 870 000
1959/60	ca 1 500 000	

Utöver bidragen tillkommer administrationskostnader om ca 40 000 kronor per år. I propositionen har årsanslaget under denna rubrik angivits i genomsnitt ha uppgått till 1 300 000 kronor.

Föreslagna stödformer

C) Kompletterande rationaliseringsstöd i de fyra nordligaste länen	1 300 000
D) Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland	
1. Fraktbidrag till Norrbottens och Västerbottens län	500 000
2. Till hushållningssällskapen (Gästrikland undantaget) för åtgärder i allmänhet samt till de fyra nordligaste länen för bidrag till grundkalkning, tjurhållning, svin-, får- och getavel	550 000
3. Till mejerianläggningar samt till hushållningssällskapen för upplysnings- och undervisningsverksamhet etc.	200 000
<hr/> Totalt under D) kronor 1 250 000	

Totala medelsbehovet skulle enligt förslaget uppgå till 2 550 000 kronor, dvs. samma belopp som nu säges utgå. I verkligheten innebär emellertid förslaget en nedskärning med 200 000 kronor, eftersom fraktbidraget under år 1959/60 beräknas komma att uppgå inte till 1,3 utan till 1,5 miljon kronor. Vi vill i sammanhanget hänvisa till att jordbruksnämnden i skrivelse den 28 augusti 1959 förordat att anslaget skall beräknas med oförändrat belopp, 1,5 miljon kronor. Enligt vår uppfattning borde detta senare belopp

ha tagits till utgångspunkt vid en diskussion rörande en omfördelning av anslaget.

Den väsentligaste nyheten i propositionen torde vara tillkomsten av ett särskilt kompletterande rationaliseringsstöd. Medel härför åstadkommes genom nedskärning av nuvarande fraktbidrag till 500 000 kronor och genom motsvarande begränsning av anslaget till produktionsbefrämjande åtgärder.

Det nuvarande fraktbidraget för fodermedel har utgjort en mycket värdefull stimulans för animalieproduktionen i de båda berörda länen. En effektiv fläsk- och mjölkproduktion måste baseras på en väl avvägd utfodring. Inköp av tillskottsfoder i form av fodersäd och oljekraftfoder blir därför oftast nödvändigt. Priset på det koncentrerade fodret blir därmed en viktig lönsamhetsfaktor. Bättre lönsamhet kan emellertid, särskilt på längre sikt, åstadkommas även på andra vägar, exempelvis genom ökad försöks-, undervisnings- och rådgivningsverksamhet. En långvarig erfarenhet bekräftar att så är fallet. Även om en omdisposition av anslaget kan övervägas, kan vi inte biträda den av departementschefen föreslagna kraftiga nedskärningen av fraktbidraget.

De tidigare indragna fraktbidragen utnyttjas av vederbörande läns hushållningssällskap i enlighet med särskilt uppgjorda planer, vilka skall godkännas av lantbruksstyrelsen. Ifrågavarande medel har utgjort ett värdefullt tillskott till hushållningssällskapens resurser och har gjort det möjligt för dem att på olika sätt främja jordbruket inom länen. Som exempel på sådan verksamhet kan nämnas anställande av instruktörer, kursledare och annan personal, vilka medverkar i upplysnings- och rådgivningsverksamhet av såväl allmän som individuell karaktär. Vidare märkes demonstrationsverksamhet och försök i skilda ämnen, inköp av maskiner för dylika ändamål, främjande av betesanläggning och potatisodling m. m., utsädesodling och bidrag till frökontroll m. m., främjande av kontrollförenings- och seminverksamhet osv. Verksamheten spänner sålunda över ett brett register och är över huvud taget ägnat att främja framtidsdugliga initiativ. Från olika håll har också omvitnats att verksamheten varit värdefull. Genom tidigare omdispositioner av fraktbidraget har den här nämnda verksamheten under de senaste tre åren kunnat intensifieras i vissa av de län som beröres av propositionen. Den mycket kraftiga nedskärning av dessa anslag som föreslås i propositionen förefaller därför föga välbetänkt. Den verksamhet som påbörjats måste hastigt avbrytas, och tagna initiativ och upprättade planer kan inte fullföljas om propositionen bifalles. Det bör också uppmärksammas att samtliga remissinstanser — lantbruksstyrelsen, statens jordbruksnämnd, Hushållningssällskapens förbund, Sveriges lantbruksförbund, Riksförbundet Landsbygdens folk, länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län samt hushållningssällskapet i Norrbottens län — gått emot en nedskärning och bl. a. framhållit, att en sådan skulle ej blott äventyra väntade resultat utan även delvis förtaga värdet av redan vidtagna åtgärder.

Ävsikten med det föreslagna kompletterande rationaliseringsanslaget är

enligt propositionen att skapa möjligheter för en koncentrerad statlig insats inom vissa utvalda geografiska områden i de fyra nordligaste länen, varvid man genom såväl yttre som inre rationalisering skulle åstadkomma fullt bärkraftiga, på längre sikt bestående, brukningsenheter med åker och skog. I första hand skulle det allmänna rationaliseringsstödet i form av anslag, lån och kreditgaranti utnyttjas. I andra hand skulle lämnas kompletterande bidrag ur det nya anslaget. Val av områden skulle ske i samråd mellan lantbruksnämnd, hushållningssällskap, lantmäterimyndighet och skogsvårdsstyrelse i respektive län. I den utsträckning det befines lämpligt skulle vidare företrädare för berörda kommuner och jordbrukargrupper beredas möjlighet delta vid överläggningarna.

I och för sig vore det givetvis ytterst välkommet om rationaliseringsorganen gäves ekonomiska och personella resurser att effektivt gripa in och lösa de stora problem, som hänger samman med den yttre rationaliseringen i Norrland. Ytligt sett förefaller också det förslag, som framlagts i propositionen, vara en framkomlig väg. Detta intryck blir emellertid inte bestående vid ett närmare studium.

För det första ger propositionen ingen anvisning om vad som skall avses med »utvalda geografiska områden». Fältet är fritt för tolkningar från enstaka gårdar till socknar och kommuner. De begränsade belopp, som förutsättes skola stå till förfogande, ger måhända stöd för uppfattningen att områdena blir små. Detsamma antyder uttalandet om att så småningom ett nät av upprustade jordbruk skall skapas. Den reflexionen ligger dock nära till hands att detta nät inom överskådlig framtid måste komma att förbli mycket grovmaskigt om ej anslagen förstärks radikalt.

Om rationaliseringsområdena skall omfatta en by eller mera får man räkna med att varje projekt blir relativt dyrbart och kommer att ta flera år i anspråk. Vi förutsätter då att inga tvångsmedel skall tillgripas så att enskilda påtvingas åtgärder, som myndigheterna men kanske ej vederbörande brukare uppfattar som rationalisering. Följden blir att endast ett mycket ringa antal områden hinner bli genomarbetade inom överskådlig tid. Därav följer i sin tur att endast ett fåtal jordbrukare varje år kan dra nytta av de statliga anslagen. Här framträder en väsentlig skillnad i förhållande till det nuvarande användningssättet för dessa bidrag.

Vi kan inte acceptera den tanken att vissa myndigheter skall sitta och välja ut områden och fixera de geografiska gränser inom vilka en viss förhöjd bidragsprocent skall tillämpas. Ett sådant förfarande måste verka snedvridande på utvecklingen och har konsekvenser inte bara för det berörda området utan givetvis även för bygderna runtom. Här må nämnas prisnivån på fastigheterna inom området. Det är uppenbart att känndomen om att extra rationaliseringsbidrag kan erhållas höjer saluvärdet på fastigheterna. För de områden som ställs utanför verkar systemet förlamande. Myndigheternas beslut åsätter lätt utanförliggande byar eller bygder en stämpel som mindre framtidsdugliga. Om ett område utvalts i en

bygd, torde också därmed ha avgjorts att intilliggande områden inte kan påräkna extra bidrag inom överskådlig tid.

I propositionen har utsagts att det allmänna rationaliseringsstödet i första hand skall utnyttjas. Stor risk föreligger för att rationaliseringsmyndigheterna kommer att ta hela eller största delen av den tillgängliga kvoten av detta stöd i anspråk för de särskilt utvalda områdena. Följden härav blir att den statligt stödda rationaliseringsverksamheten helt eller nästan helt avstannar på andra håll. En dylik utveckling skulle innebära en än mer markerad diskriminering av de icke särskilt utvalda områdena och kan under inga omständigheter accepteras.

Tanken på att genom speciella insatser snabbt åstadkomma rationella lantbruksföretag förtjänar enligt vår uppfattning att prövas. Man bör emellertid därvid i första hand satsa på enskilda personer och fastigheter utan föregående gränsdragningar och områdesindelning. På så sätt blir det möjligt att hjälpa — kanske främst yngre jordbrukare — oavsett gårdens läge, förutsatt att de personliga förutsättningarna och de naturliga betingelserna är goda. Vi vill i det sammanhanget understryka vikten av att rationaliseringsorganen inte fastnar i schabloner när det gäller att avgöra hur ett bärkraftigt jordbruk skall vara beskaffat. Det väsentligaste är där inte att arealen är så eller så stor, att byggnaderna rymmer så eller så många djur och har den eller den beskaffenheten etc., utan att vederbörande jordbrukare kan uppnå en skälig ersättning för sitt arbete och nedlagt kapital. Viktigt är att man i dessa sammanhang fäster stor uppmärksamhet vid vederbörandes skuldsättning och därmed gäldräntor. Rationaliseringsåtgärderna måste vidare inrymma en noggrann plan för den tid som erfordras för övergången till en ny driftorganisation. Under uppbyggnadstiden uppstår ofta svåra likviditetsproblem, och ständigt måste avvägning ske mellan önskemålen om snabb omställning och de förluster, som kan uppstå i samband härmed, jämfört med en mer långsam och naturlig uppbyggnad, exempelvis av en djurbesättning.

Det bör också uppmärksammas att det förfarande vid utval av de geografiska områdena, som föreslås i propositionen, kan komma att medföra egendomliga gränsdragningar. Enligt propositionen skall fyra länsorgan — lantbruksnämnden, hushållningssällskapet, skogsvårdsstyrelsen och lantmäteriorganisationen — gemensamt utvälja de områden som skall komma i fråga. Det får förutsättas att sådana områden kommer att utväljas, där samtliga de nämnda organen har direkta och påtagliga intressen. Sådana områden, där åtgärder från exempelvis ett eller två av de berörda organen kan vara nödvändiga eller i hög grad befogade, torde komma i andra hand. Från sådana utgångspunkter kan man inte förutsätta, att stödet kommer att sättas in där det bäst behövs och där det skulle ge det bästa resultatet. Det behövs enligt vår mening klarare riktlinjer för dessa gränsdragningar än de som anges i propositionen.

Vid bifall till propositionen torde de berörda länsorganen, därest de kan

frigöra personalresurser i erforderlig utsträckning, i sommar kunna påbörja planeringsarbetet och utvalet av lämpliga geografiska områden. Sedan de i samråd upprättat planer för de utvalda områdena, skall planerna underställas Kungl. Maj:t för godkännande. Kungl. Maj:t skall i sin tur remittera ärendet till berörda myndigheter för att, sedan remissvar inkommit, fatta beslut i ärendet. Sedan ärendet delgivits de berörda länsmyndigheterna kan det egentliga rationaliseringsarbetet påbörjas. Det säger sig självt att någon förbrukning av de medel, som enligt departementschefen bör anvisas, inte kan komma till stånd under budgetåret 1960/61. Om man bortser från de 300 000 kronor, som beräknats för administration m. m., är innebörden i departementschefens förslag alltså att de nu utgående anslagen till en värdefull och känd verksamhet för budgetåret 1960/61 beskäres med 1 miljon kronor, vilket belopp i framtiden skall utnyttjas för en verksamhet, som till innebörd och resultat ännu är okänd utom beträffande de vaga och i allmänna ordalag givna riktlinjerna i propositionen.

Det framgår också som egendomligt att förslaget om denna nya verksamhet inte blivit föremål för den remissbehandling, som eljest brukar förekomma. Enligt vår mening hade det varit naturligt om de berörda länsorganen men också jordbrukets organisationer och centrala myndigheter på lantbruksområdet beretts tillfälle meddela sina synpunkter på förslaget. Särskilt borde länsorganens syn på frågan, med den lokala kännedom och praktiska erfarenhet dessa organ besitter, ha varit av stort värde.

Vi delar departementschefens uppfattning att speciella insatser bör göras för att främja det norrländska jordbruket och dess rationalisering och kan även ansluta oss till uppfattningen att speciella åtgärder kan behöva vidtagas i fråga om den yttre rationaliseringen. Värdet av sådana insatser måste emellertid vägas mot värdet av de insatser som nu göres och som vi berört i det föregående. Statsmakterna måste givetvis ständigt beakta utvecklingen och vidtaga de omdisponeringar av anslag m. m., som kan vara befogade. Dock bör därvid ryckighet i anslagsgivningen av den art som förordas i den nu aktuella propositionen undvikas. Av största vikt är givetvis också att riksdagen vid sin anslagsgivning får möjlighet att väga olika insatser och åtgärder mot varandra.

Under förevarande omständigheter finner vi oss inte kunna biträda propositionen till den del som nu är i fråga. Vi förordar att anslag till Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland för budgetåret 1960/61 anvisas med 1 250 000 kronor att utgå efter de grunder, som för närvarande gäller, samt att anslag till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område, fraktbidrag, anvisas med 1 500 000 kronor, att likaledes utgå efter nu gällande grunder. Vi hänvisar i sammanhanget till anslagsberäkningar gjorda av lantbruksstyrelsen respektive jordbruksnämnden.

De av departementschefen förordade koncentrerade insatserna bör bli föremål för ytterligare prövning. I samband därmed bör även övriga åtgärder för att främja det norrländska jordbrukets utveckling och rationalise-

ring beaktas och prövas. Vi syftar sålunda till en allmän översyn och avvägning av de statliga åtgärder, som kan komma i fråga.

Vid utformningen av den intensifierade rationaliseringsverksamhet, som departementschefen förordat, bör de avigsidor som vi påvisat i det föregående uppmärksammas. Den kategoriklyvning och den snedvridande inverkan som de koncentrerade insatserna inom begränsade geografiska områden kan få även på det allmänna rationaliseringsanslaget bör således undvikas. Vidare bör de speciella gränsdragningsproblem, som uppkommer om fyra länsorgan skall utvälja rationaliseringsobjekten, uppmärksammas. Särskilt bör prövas om de av oss påtalade avigsidorna kan undvikas genom en anpassning och liberalisering av de allmänna rationaliseringsanslagens utnyttjande. Den administrativa ordning, som innebär att fyra länsorgan skall upprätta förslag till plan för varje objekt som sedan efter vederbörlig remissbehandling skall fastställas av Kungl. Maj:t, förefaller oss omständlig, tidsödande och kostnadskrävande. Verksamheten bör utformas på sådant sätt att dylika ärenden normalt kan avgöras på länsplanet.

Även fraktbidraget bör vägas mot insatser av annan art. Det framstår dock som nödvändigt att en viss avjämning av fraktkostnaderna bibehålles för övre Norrlands vidkommande för sådana fodermedel som oundgängligen måste anskaffas från annat håll. Bidraget bör sålunda bibehållas för oljekraftfoder och liknande fodermedel. Vidare är en avjämning av de interna avståndskostnaderna nödvändig. Till lappmarken och andra delar av övre Norrland som har dryga fraktkostnader eller andra särskilt ogynnsamma betingelser bör sålunda fraktbidrag utgå för fodermedel över huvud taget.

Vi vill understryka departementschefens uppfattning att kombinationen jordbruk—skogsbruk i Norrland måste ägnas allt större uppmärksamhet. I vissa områden kan det för brukaren mest angelägna vara en storleksrationalisering, som åtföljes av en intensifierad jordbruksdrift. I andra områden kan den större lönsamheten vara att vinna i ett mera intensivt skogsbruk under det att jordbruksdriften får ges en mera extensiv inriktning. Det speciella rationaliseringsstödet bör därför utformas på sådant sätt att ökad skogskomplettering kan komma i fråga. Emellertid förefaller det som om tveksamhet och osäkerhet i fråga om olika produktionsalternativ och produktionskombinationers ekonomiska konsekvenser utgör återhållande faktorer i strävandena att förbättra lönsamheten. Såsom departementschefen påpekat är de till buds stående produktions- och kombinationsmöjligheterna mera begränsade i Norrland än i landet i övrigt. Emellertid pågår på detta område forsknings- och försöksverksamhet av betydande omfattning, och som vi påpekat i det föregående har den rådgivande verksamheten på detta område varit av betydande värde. Det är av stor vikt att de rön som försök och forskning frambringar kommer till jordbrukarnas kännedom och att även de ekonomiska konsekvenserna av produktionsomläggning och driftsrationalisering, som baseras på dylika rön, ordentligt klargöres. Detta hör

särskilt uppmärksammas vid den rådgivande och allmänt produktionsfrämjande verksamhetens utformning.

Departementschefens uttalande, att dels hårdare klimatiska betingelser, dels långa avstånd och därmed följande kostnader utgör negativa faktorer i fråga om det norrländska jordbrukets lönsamhet, är obestridligt. Det framstår som om det, då sådana inslag av mindre gynnsamma betingelser för det norrländska jordbruket konstateras, vore på sin plats att få fastslaget hurusom Norrlands jordbruk fyller olika ur samhällets synpunkt betydelsefulla funktioner. Exploaterandet av Norrlands väldiga naturtillgångar — malmen, skogen och vattenkraften — förutsätter en viss jordbruksbefolkning inom landsdelen. Tillförselein till de olika arbetsplatserna av livsmedel — i första hand olika färskvaror — förutsätter ett jordbruk inom rimligt avstånd. En viss flexibilitet alltefter varierande behov i arbetskraftstillgången är möjlig att erhålla med bibehållandet av Norrlands jordbruk, vilket i jämförelse med det sydsvenska får förutsättas bibehålla en betydande småbruksprägel. För den allmänna trivseln inom landsdelen och ej minst av beredskapsskäl är det starkt motiverat att det norrländska jordbrukets ställning allt framgent hävdas.

Med hänvisning till vad ovan anförts hemställer vi,

att riksdagen vid sin behandling av proposition nr 62 måtte

A) besluta att till Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland för budgetåret 1960/61 anvisa ett reservationsanslag om 2 750 000 kronor, varav 1 500 000 kronor må utgå som fraktbidrag enligt nu gällande grunder och återstoden, 1 250 000 kronor, till andra produktionsbefrämjande åtgärder enligt nu gällande grunder, samt

B) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsam översyn av de statliga åtgärderna till befrämjande av det norrländska jordbrukets utveckling och rationalisering i enlighet med vad i motionen anförts.

Stockholm den 22 mars 1960

Nils-Eric Gustafsson

Olof Pålsson

Sven E. Sundin

i Byske